

ORHAN ASENA'NIN TARİHSEL OLMAYAN PİYESLERİNDE KADIN

Esra ŞEN*

Özet: Orhan Asena, 1950 sonrası Türk Tiyatrosu'nun önemli yazarlarından biridir. Eserlerinde çok çeşitli konuları işleyen yazar kırkın üzerinde eser vermiştir. Yazarın eserleri fazla olduğu için de kadınların ele alındığı bu çalışmada belirli bir sınırlandırmaya gidilmiştir. Makalede Asena'nın tarihi olmayan tiyatroları seçilmiştir. Farklı açılardan ele alınan kadınlar, sistematik bir şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmadaki nirengi noktaları ise; toplumsal koşullar, ekonomik yetersizlikler ve baskılar, toplumun dayatmaları ve beklentileri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Orhan Asena, Orhan Asena'nın tiyatroları, Kadın, Türk Tiyatrosu.

Women in Orhan Asena's Non-historical Plays

Abstract: Orhan Asena is one of the important writers of the post 1950 era Turkish Theatre. He has more than forty plays the topics of which are varied. Since the writer has a huge number of works, some restrictions are imposed on this study and only those non-historical plays with women in them are taken into consideration. Women viewed from different perspectives are classified in a systematic way. The landmarks in this classification are social conditions, economic problems and pressures, and constraints and expectations of the society.

Keywords: Orhan Asena, Plays of Orhan Asena, Female, Turkish Theatre

Giriş:

Türk oyun yazarları arasında 1950 kuşağında yer alan Orhan Asena tiyatromuza pek çok başarılı yapıt kazandırmıştır. Kırkın üzerinde eser veren yazar, çocukluğunu Diyarbakır'da büyük bir konakta masallar, efsaneler, halk hikayeleri dinleyerek geçirmiş ve böylece sözlü edebiyatın dünyasına girmiştir. Konakta geçirdiği bu çocukluk dönemi, onu yarınlara hazırlayan bir kaynak olmuştur. Okul yaşamında da edebiyatla ilgilenen yazar, küçük yaşlarda şiire yönelmiştir. İlerleyen yıllarda ise öykü ve piyes yazmaya başlamıştır. Yazdığı şiirleri ve öyküleri Yeni Mecmua,

* Uzman, Bilkent Üniversitesi.

ORHAN ASENA'NIN TARİHSEL OLMAYAN PİYESLERİNDE KADIN

Yücel, Çınaraltı, Yaratış gibi dergilerde yayınlanmış ve şiirlerinden biri Diyarbakır Halkevi'nin açtığı yarışmada birinci olmuştur. (Nutku 1998:12)

Lise yıllarında iki tiyatro denemesi yapan Asena, ilk temsilini İntikam adlı oyununu yazdıktan iki yıl sonra izleyebilmiştir. Sonrasında ise altı yıl, üniversite son sınıfa kadar hiç oyun yazmamıştır. Yazarın tam olarak tiyatro yazarlığına eğilmesi ise doktor olarak hizmete başladığı yıllardadır. (Nutku 1998:78)

Asena için 1954 yılı önemli bir dönüm noktasıdır; çünkü yazarın 1952'de yazdığı Gılgamış Büyük Tiyatro'da sahnelenir. Asena bu oyunun kendi üzerindeki etkisini şu sözlerle ifade eder:

"Gılgamış'ın asıl etkisi benim üzerimde oldu. Tiyatro üzerine düşünmeye başladım; ciddi ciddi. İlk hesaplaşmam kendimle oldu. Neydi beni şiirde, öyküde sınırlı kılan? Şiirin istediği yoğunluğa hiçbir zaman varamamıştım. Bir tür dramatik şiirde kalmıştım. Diyebilirim ki şiirde beni başarısız kılan ne varsa tiyatro yazarı olarak bir o kadar yaramıştır. Ben bilmeden ilerde bana yarayacak olan dramatik şiirin alıştırmalarını yapmışım meğer. Saptadığım ilk gerçek bu oldu. Vardığım ilk kararda bir daha öykü ve şiir yazmamak oldu. Gerçekten kırk yıla varan yazarlık yaşamım boyunca, kırkı aşan eserlerime Gılgamış tıpkı bir deniz feneri gibi yol göstermiştir" (Nutku 1998:12).

Türk Tiyatro tarihinin en verimli yazarlarından biri olan Asena için sanat belli bir ülkeyle, belli bir zamanla ya da belirli kişilerle sınırlandırılmaz. Oyunlarında her zaman tüm insanlığı ilgilendiren, kimsenin sırt çeviremeyeceği konular yer alır. Asena'nın oyunlarında evrensel anlamda korku, suç, zaaf, bireysel açmazlar, dostluk, yalnızlık, güçsüzlük, insanlık gibi kavramlar; sosyolojik anlamda toplum-önder ilişkisi irdelenir (Şener 2003:47). Yazar eserlerinde insanları tek yönlü olarak çizmez; kusurlarıyla, hatalarıyla, başarılarıyla ortaya koyar. Kişilerini idealize etmez, taraflı da davranmaz. Bir kahraman çaresiz kalabilir, iyi bir baba katil olabilir, zayıf bir kişilik katile dönüşebilir vb. O'nun oyunları için önemli olan "insan" kavramıdır; çünkü Asena için her şeyin merkezinde insan vardır. İnsandan yola çıkar, topluma varır. Bireyden topluma gitmenin daha sağlıklı olduğunu düşünen Asena, eserlerinde kadının yerini de hiçbir zaman ihmal etmez. Özellikle kadının toplumdaki konumu eserlerinin ana temalarından biri olmuştur. Bu duruma örnek Bir Kadın Üstüne Çeşitlemeler başlığı altında topladığı dört kısa oyunu ya da çaresizliğin, cahilliğin izdüşümü olan Fadik Kız'ı verebiliriz.

Asena'nın tarihi olmayan piyeslerindeki kadınların sınıflandırıldığı bu çalışma belli ortak temalara göre yapılmıştır. Bu temalar şu sırayı izler: yoksulluk, töreler, ölüm, aşk, annelik, kendi dünyasına kapanma, cahillik.

1. Yoksul Kadınlar:

Asena'nın birçok piyesinde ekonomik sıkıntı yaşayan kadınlarla karşılaşırız: Fadik Kız, Toroslardan Öteye, Murtaza, Kapılar, Ana, El Kapısı. Özellikle Fadik Kız'ı, Ana'yı, El Kapısı'ndaki Durdu Bacı'yı, Kapılar'daki Kadın'ı parasızlık

yüzünden yaşamın dışına itilmiş tiplere örnek verebiliriz. Onlar çaresizdir, ellerinden hiçbir şey gelmez, kaderlerine boyun eğmek zorundadırlar. Aşağıda da yoksul kadınların çaresizliği iki başlık altında toplanmıştır.

1.1.Yoksulluk Yüzünden Kendini Satan Kadınlar:

Asena'nın yoksul kadınları ele aldığı piyeslerinde, genellikle bu kadınlar para kazanmak için kötü yola düşerler. Bu duruma örnek olarak; Fadik Kız'ı, Ana'yı ve Kapılar'daki Kadını verebiliriz. Fadik Kız, herkes tarafından sömürülen biridir. Köyün en serseri erkeği ile evlendikten sonra Ankara'nın Altındağ ilçesine gelir. Kocasından aldatılır, çocuklarıyla sokağa atılır. Parası yoktur. Yardım istediği avukat "Şeref Haksever", onun kötü yola düşmesine sebep olur. Tek yapabildiği şey bu yolla para kazanmak olmuştur. Fakirlik Fadik Kız'ın yaşamını belirleyen en önemli sorun olmuştur. Aynı şekilde kısa oyunlarından Ana'daki kadının durumu da aynıdır. Eserde yasa dışı doğup büyüdüğü oğlu tarafından dışlanan bir annenin çaresizliği anlatılır. Kadının kötü bir geçmişi vardır; çünkü buna zorunlu kalmıştır:

"Kadın: (Bir acıyla kıvrılır) Yok iş... Sizde korkunç bozgun. Derken eve geliyorsunuz ki çocuk hasta. Çocuk ateşler içinde... Doktor parası... İlaç parası... Ekmek parası... Ve tanrıyı da, insanları da sizden ayıran duvar... Çocuk elden gidiyor... Size öyle geliyor ki bir gün değil, bir saat sonra artık çok geç. Anlıyorsunuz ki: Siz, çocuğunuz, bir de namusunuz... Bunlardan biri lüks" (Asena 1998: 262).

Ana'nın ve onun gibi bir çok kadının arada kalmışlığını bu cümleler özetlemektedir. Özellikle kişi bir de anneyse namus kimi durumlarda lüks olabilir. Kapılar'da ise yine toplumun dışına itilmiş bir kadınla karşılaşırız. Ezilen insanların durumunu anlatan piyeste bu sefer merkez kişi Topal'dır. Mutluluğu bir hayat kadınıyla yakalayan topal, bir gün onu da kaybeder. Bu eserde kadın arka planda olsa da, o da diğerleri gibi yaşamını idame ettirebilmek için kötü yola düşmüştür. Tek yapabildiği budur. Hayat kadını olduğunu kabullenmiştir; ama genç bir erkeğe aşık olduğunda bunu saklamak ister ve ona ne iş yaptığını söylemez:

"Kadın: ...Az sonra burada olacak, yalnız ona, ona olduğum gibi görünmek gelmedi elimden. Yani bir hayat kadını...tutanın elinde kalan bir yaratık olduğumu söylemek gelmedi elimden. Ha bir otel odası olmuş, ha bir samanlık..." (Asena 1998:160).

1.2. Yoksulluk Yüzünden Ezilen Kadınlar:

Yazarın bazı piyeslerinde ise kadınlar, ekonomik sıkıntılar yüzünden aşağılanmış ve bu duruma karşı yine çaresizdir. Toroslardan Öteye, Murtaza, Öç ve El Kapısı'nı örnek verebiliriz.

Toroslardan Öteye'de Kurt Mustafa'nın karısı Haççe vardır. Cahil bir kadın olan Haççe, kocasının parasına muhtaçtır. Eserde anlatılan bu küçük mahallede insanlar maddi sıkıntılar yüzünden iyi bir eğitim alamamış, genç yaşta çalışma dünyasına

girmiştir. Bu durumda kendilerini geliştirebilme olanakları olmamıştır. Böyle olduğu için de olaylar karşısında doğru değerlendirmeyi yapamazlar. Haççe de bu insanlardan biridir. Kocasını hapisten çıktıktan sonra eskisi gibi eşkıya olmasını ister; çünkü ona bu öğretilmiştir. Bütün yanlışlıklar bir zincirin halkası gibi birbirine bağlıdır; temelinde ise fakirlik ve bunun uzantıları vardır.

Asena'nın kısa oyunlarından olan El Kapısı'nda fakir kadının aşağılanması tam olarak görmekteyiz. Kocasıyla birlikte zengin bir evde hizmetçilik eden Durdu Bacı, kendini bir hayvandan bile daha değersiz görmektedir. Örnek olarak evin hanımının azarlamalarına karşı verdiği şu cevabı verebiliriz.

“(Çaresizliğin doruğunda) Doğru hanımcığım, bir köpek bilem bizden daha eyidir, çünkü sayar ekmeğin hakkını.” (Asena 1998: 268)

Durdu Bacı, şuna inanmaktadır. Zengin insanın çocuğu bile bir beydir. Kendi öz oğluyla hanımın çocuğunu karşılaştırır:

“(İmrenerek bakar küçük beye.) Bi kendine bak, bi de şu tosuna. Senin gibi mi? Melekler gibi maşallah. Kim der ki on yedi gün var aranızda, senin iki katın...Allah bu kime ne vereceğini bilir, bana senin gibi kara kuru bir ahmak, ona da bu cennet meleşini.”

Fakir insanların kendine bakış açısını, bu cümleler tam olarak ifade eder. Yazar, piyeste, fakir insanların bu durumu kaderleri olarak görmelerinin ve bunun her zaman böyle devam edeceğine inanmalarının da altını çizmektedir.

Yazarın buruk güldürü diye tanımladığı Öç'te kadın yoktur; eserin başında sesi ve Hasso'nun kafasındaki hayali vardır. Hasso'nun karısı Keziban bir gece ağanın adamları tarafından zorla kocasının elinden alınmıştır. İki de bu durumda çaresizdir, paraları yoktur, kanunlar da güçlü olanın yanındadır. Keziban ağanın yanında kurtulacağı günü beklemektedir. Elinden bir şey gelmediği için de bu durumu kabullenmekten başka yapabileceği bir şey yoktur. Bu eserde Keziban'ın durumundan çok Hasso'nun durumu ön plandadır.

2. Törelere Karşıdaki Kadının Tavrı

Asena'nın piyeslerinde törelere karşı üç farklı yaklaşım vardır:

2.1. Törelere Simgeleyen Kadınlar:

Ölümü Yaşamak, yazarın kan davasını temel aldığı bir oyunudur. Garibin Mehmet Şemsoların Rezzak Ağa'yı vurmuştur, uzun yıllar hapis yatmıştır; bugün ise serbest bırakılacaktır. Garibin Mehmet hapisten çıkacağı zaman, köye Rezzak Ağa'nın oğlunun onu vurduğu haberi gelir. Kocasının ölüm haberini alan Ana, oğlu Mustafa'ya öldürme sırasının ona geldiğini söyler, bu kan senin kanındır, der. Ana'ya göre bu törenin kuralıdır, töreden kaçmak olmaz. Ona göre törelere uymayan bir insan cezalandırılmalıdır; çünkü öyle bir insan artık yüz karası

olmuştur, yaşamayı hak etmez. Ana, oğlundan karşı taraftan birini öldürmesini ister; ama istediği kişi tamamıyla suçsuzdur. Babalarını öldüren kişi hapistedir, onun yerine olaylarla hiç ilgisi olmayan onun abisi öldürülecektir. Ana'ya göre kan, aynı kandır; Mehmet ya da abisi fark etmez. Ana günümüz toplumunda da yabancı olmamız bir kadındır.

Asena bu eserde, törelerin insanı nasıl açmaza sürüklediğini, insanları nasıl ele geçirdiğini ve bunun sonuçlarını eleştirel bir yaklaşımla ele alır.

2.2. Törelerin Karşısında Yer Alan Bilinçli Kadınlar:

“Ölümü Yaşamak” ve “Atçalı Kel Mehmet” piyeslerinde bu tip kadınlarla karşılaşırız. Özellikle “Ölümü Yaşamak” ta Ana'nın yaklaşımını doğru bulmayan Gazal önemli bir kişidir. Köydeki herkesin baskılarına rağmen, o kocasının kan davası yüzünden suçsuz bir insanı öldürmesine karşı çıkar. Sonunda da kocasını ikna etmeyi başarır. Gazal'ın bilinçli olmasındaki neden ise köydeki diğer kızlara göre onun eğitim seviyesinin daha iyi olmasıdır. Asena bu piyesinde karşıt iki karakteri kullanmıştır: Ana ve Gazal. Piyeste Güçlü olan kişi Ana olsa da kazanan kişi Gazal olmuştur. Yazar zıt karakterleri kullanarak çatışma yaratmıştır. Kan davası gibi uzun yıllar devam eden bir geleneğin eleştirildiği piyeste, törelerle başa çıkan bir kadın olmuştur. Bu da diğer kadınlara örnek bir durumdur.

“Atçalı Kel Mehmet” Asena'nın kahraman-lider ilişkisini incelediği oyunlarından biridir. Piyeste Orta çağ zihniyetinde olan ağaların halkı sömürmesine isyan eden Mehmet'in hikayesi anlatılmıştır. Mehmet, Ağa'nın kızı Fatma'ya aşiktir. Fatma ise Mehmet'e aşık olmasına rağmen ilk başta bunu söyleyecek cesarete sahip değildir. Babasından ve onun adamlarından korkmaktadır. Sonunda ise sevgisi korkusundan üstün gelir ve bunu açıklamaya karar verir. Mehmet'in annesinin yanına gider, ona her şeyi anlatır. O sırada Mehmet de ordadır ve her şeyi duyar. Artık aşklarını saklayacak hiçbir şey kalmamıştır. Mehmet'in istediği ise Ağa'nın söz verdiği gibi kızını kendi elleriyle teslim etmesidir. Kazanan Mehmet ve Fatma olur, evlenirler. Bu piyeste kadının bilinçli ve güçlü olması arka plandadır; öne çıkan kadının yenik düşmemesidir. Köy şartları düşünüldüğünde, Fatma, Anadolu'da çok az kızın cesaret edebileceği şeyi yapmıştır. Köyün ağası olan babasına ve onun çevresine karşı gelerek sevdiği kişiyle evlenmiştir. Bu da Türk kadının, bazı yerlerde, hala sahip olamadığı bir özgürlüktür.

2.3. Törelerin Karşısında Yer Alamayan Kadınlar

Her kadın güçlü değildir; konumu, mesleği, geliri vb. ne olursa olsun. Ya da bazı durumlarda toplum kadından daha baskın olmuştur. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde baskılarla, törelerle, yanlış inançlarla, hurafelerle mücadele etmek daha zordur. Ayla Öğretmen, bu duruma örnektir. Kasabaya yeni atanan biyoloji mezunu Ayla Öğretmen, yeni yerinde çok fazla barınmamıştır. Bunun nedenleri ise; Ayla Öğretmen'in genç ve güzel olması, derslerini bilimsellikten ödün vermeden

işlemesi, kasabadaki erkeklerin birçoğunun onu beğenmesine rağmen ulaşamayacakları için karalama yolunu seçmesi olmuştur. Son olarak da Ayla Öğretmen'in, derste biyolojinin konularından biri olan evrim teorisini ve çiftleşmeyi anlatması kasabadaki insanlar için önemli bir sorun olur ve öğretmenin bir an önce gönderilmesine karar verilir. İlk başta mücadele etmeye kararlı olan biyoloji öğretmeni, kısa süre içerisinde yorulur; çünkü mücadelesinde yalnızdır. İnsanlar onu başka bir yerde çalışması için tehdit etmeye, baskı yapmaya başlar. Bütün bunların sonucunda idealist bir öğretmen olan Ayla gitmeye karar verir. Bu kararın alınmasında diğer bir neden de okul müdürüne karşı duyduğu karşılıksız aşktır. Bu piyeste çatışma, bilimselliği simgeleyen Ayla Öğretmen ile bilimselliğin karşısında yer alan insanlar arasındadır. Kazanan taraf ise köy halkı olmuştur; çünkü onlar değişime daha hazır değildir. Yeniliklerin, değişimlerin tutunabilmesinde en önemli nokta toplumun hazır olma durumudur.

Kan davasının ele alındığı “Ölümü Yaşamak” ta Ana'nın kızı Güllü törelerin karşısında güçsüz olan kadınlara bir örnektir. Güllü ve Gazal hemen hemen aynı yaşadadır; fakat olaylara bakış açıları, olayları değerlendirmeleri, çözüm üretmeleri tamamen farklıdır. Gazal kan davasının devam etmesinin yanlış olduğuna inanmıştır ve bu doğrultuda mücadele etmiştir. Ana ise kan davasının gerekli olduğunu savunur ve bu eylemi bilinçli bir şekilde yapar. Güllü ise ona öğretilen neyse onu savunur. Cinayeti işlemediği için sürekli kardeşi Mustafa'yı suçlar; ama bilinçli değildir, hiçbir şeyi sorgulamaz. Güllü, toplumdaki aksaklıklarla başa çıkabilecek kadar sağlam yapıda bir kadın değildir.

3. Kadın Ölüm İlişkisi:

Kadın-ölüm ilişkisi üç başlık altında incelenmiştir:

3.1. Ölümü Seçen Kadınlar:

Konusu gerçek hayattan alınmış olan “Yalan”, yazarın ölüm olgusu üzerine eğildiği bir piyesidir. Vicdan adında genç bir kız hava gazıyla canına kıyar. Oyunda her perde, bu ani ölüm karşısında geriye kalan, anne, baba, kız kardeş ve nişanlının eski davranışlarını ve Vicdan ile olan ilişkilerini bir kez daha gözden geçirerek her birinin kendi vicdanıyla hesaplaşmasını verir. Her biri kendi yalanı açısından ele alınıp gösterilmektedir. Genç yaşta canına kıyan Vicdan ölümüyle ailedeki tüm bireylere ilişkilerdeki çarpıklığı göstermiştir. Vicdan'ı ölüme iten nedenler birbiriyle bağlantılıdır. Aile içinde iletişimsizlik vardır, bunun sonucunda ise her biri kendi köşesinde mutsuzdur. Birbirlerine karşı doğru cümleleri kuramazlar, yanlış tavır sergilerler, birbirlerini kıskanırlar vb. Vicdan'ı ölüme sürükleyen sebeplerden biri de kız kardeşi Vildan ile aralarındaki yanlış ilişkidir. Kız kardeşi sürekli Vicdan'ı ezmektedir, Vicdan'ın nişanlısı aslında kız kardeşi Vildan'a aşiktir. Bu durumun farkında olan Vicdan hiçbir şey yapamaz, ailedeki kimseye açılmaz, mutsuzdur, yalnızdır. Çıkar yol bulamayınca da yapabileceği tek şey ölümü seçmek

olur. Onun için en kolay yol bu olmuştur; çünkü güçlü bir kız değildir, mücadele edememiştir. Modern edebiyatın temel izleklerinden biri olan “ölüm”, bu piyeste iletişimsizliğin, yabancılaşmanın bir metaforudur.

Geriye dönüşlerle geçmiş günlerin anlatıldığı eserde ölüm kimi konuşmalarda, edimlerde karşımıza çıkar. Baba karısının onu aldattığını öğrenince ölmek ister, anne sevgilisi tarafından terk edildiğinde yaşamının anlamsız olduğunu düşünür. Özellikle Vicdan’ın bazı konuşmalarında ölüme göndermeler yapılır:

“Vicdan: (Hep o yırtıcı gülüş dudaklarında) Baba neden erkeklerin intiharı hep tabanca ile olur da, kadınların ki daha çok hava gazı ile? ... Doğru. Benim yaşımda biri ölümden bu kadar bahsederse saçmalıyor demektir. Hiç intiharı düşündün mü baba? Yani bu güne kadar?” (Asena 1959: 51)

3.2 Öldürmeyi Seçen Kadınlar:

Asena’nın ikinci oyunu olan “Korku”, bir kişinin kahramanlıktan ölüme nasıl sürüklendiğini anlatır. Fakat bu eserde ölen bir kadın değildir, öldüren kişi bir kadındır ve de bu eylemi bilinçli bir şekilde yapar. Öldürdüğü kişi ise sevgilisidir ve sevgilisi de ondan bu eylemi yapmasını istemektedir. Piyeste hürriyet ve ihtilal hareketinin önemli bir ismi, devrim hareketinin bir lideri uğradığı başarısızlık karşısında büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Aynı zamanda içinde yakalanma korkusu da başlamıştır.. Kurtulmanın iki yolu vardır: Kaçmak ya da onurlu bir şekilde ölmek. Ancak her ikisini de yapabilecek güce sahip değildir. Bu görev sevdiği kadına düşer. Piyesin başında kadın için önemli olan tek şey sevdiği erkeğin yanında olamamasıdır. Kadının hürriyet, ihtilal, devrim gibi kavramlarla hiç ilişkisi yoktur, bunlardan bir şey anlamaz:

“Kadın: ...Ama bir gün tuttunuz erkeğimi elimden aldınız, hiçbir zaman anlayamadığım, anlayamayacağım bir davanın simgesi yaptınız.” (Asena 1983:82)

Sevdiği erkeğin günden güne değiştiğini, kendi içine kapandığını, korkularının arttığını gören kadının elinden hiçbir şey gelmez. Kadın çok üzgündür, sevdiği adamı kaybetmiştir; artık ilişkilerinin de düzelme umudu kalmamıştır. Yapılması gereken tek şey, ona kahramanca bir son hazırlamaktır. Bu görevde kadına düşer. Kadın davaya inanmasa da onun bir kahraman gibi ölmesi gerektiğine inanmıştır:

“Kadın: ...Onun tarihteki yerine oturması gerek. Bir kahraman gibi ölmesi gerek.” (Asena 1983:147)

İnandığı gibi de bu eylemi gerçekleştirir, erkeğin arkasından iki el ateş eder. Piyesin başında kadının böyle bir son hazırlayacağı düşünülmemektedir; bu durum şaşırtıcı olmuştur. Bilinçli bir şekilde ölmeyi ya da öldürmeyi seçmek ve bunu gerçekleştirmek cesaret ister. Kadın ilk başta cesaret duygusuyla ön plana çıkmaz; bunu ancak piyesin sonunda yapabilmiştir.

3.3. Öldürülen Kadınlar:

Asena'nın üç piyesinde kadınlar haksız yere başkaları tarafından öldürülür. Öldüren kişiler ise iki piyeste kadınların kocaları, diğerinde ise genç bir kızın babasıdır. Fadik Kız ve "Korkunç Oyun" daki Yaşlı Kadın, kocaları tarafından öldürülmüştür. Aradaki fark ise; birinin bilinçli, diğerinin bilinçsiz bir şekilde öldürülmesidir. Fadik Kız kocası tarafından sokağa atıldıktan sonra bir iki işte çalışmayı denese de başarılı olamaz ve kötü yola düşer. Ama hala kocasını sevmektedir ve onun gelip kendisini bu hayattan kurtarmasını beklemektedir. Beklediği gibi de olur, bir gün İpsiz Ali geneleve gider ve parayı ödeyip odaya çıkar. Ali ilk başta karşısındaki kadını tanıyamaz. Fadik Kız ise hemen tanır, sevdiği adam gelmiştir. Bunu Ali'ye söylediğinde ise sonunu hazırlamış olur. Ali cebinden çıkardığı bıçakla Fadik Kız'ı öldürür. Fadik Kız'ın ölümü şaşırtıcı olmaz; çünkü onun için beklenen bir sonudur. Bir kadının trajedisinin anlatıldığı piyeste en etkili olacak son kadının ölümüdür.

Karı koca arasındaki yabancılaşma, birbirini anlamama ve anlatamama sorunun ele alındığı "Korkunç Oyun" da, Yaşlı Kadın kocası tarafından öldürülür. Aslında kocası kendi ölümünü hazırlamaktadır, okuyucu da böyle bir son beklemektedir. Beklenilenin tam tersi olur; Yaşlı Adam tam kendini öldürecekken kadının Şopen'in cenaze marşını açması üzerine onu öldürür. Bu eylemi ansızın yapar. Kadın kocasını ölüme uğurlarken kendi ölüme gider. Kocası ise ne yaptığının bilincinde değildir:

"Yaşlı Adam: (Bir an büyümüş gözlerle bakar karısına, tabanca düşer elinden, neden sonra gülmeye koyulur, ilkin çok hafif, belli belirsiz bir gülüştür bu. Sanki bir hıçkırık tutmuşçasına. Giderek büyür büyür büyür kahkahası...) "

(Asena 1998:229)

"Murtaza" da ölüm dramatiktir. Piyeste evin kızı, babası tarafından öldürülerek dövülür. Nedeni ise babasının kontrol yardımcısı olduğu fabrikada, kızın kısa bir süreliğine makinanın başından ayrılmasıdır. Kızının sorumluluklarını ihmal ettiğini düşünen baba onu insanların içinde döverek cezalandırır. Ancak o sinirle ne yaptığının farkında değildir. Yediği dayaktan sonra beyin kanaması geçiren kız, çevresindekiler tarafından hastaneye kaldırılrsa da kurtarılamaz. Kız bu ölümü hak etmemiştir, şaşırtıcı bir son olmuştur.

4. Kadın ve Aşk İlişkisi:

Asena'nın piyeslerinde "aşık kadınlara" birçok örnek vardır; fakat hepsinin ele alınışı farklıdır. Bu kadınlardan bazıları aşkı yüzünden yaşadığı yeri terk eder, bazıları katil olmayı göze alır, bazıları babasına karşı gelmeyi vb. Yazarın on beş piyesinde aşık kadına yer verilmiştir:

4.1. Karşılıksız Aşk Yaşayan Kadınlar:

Fadik Kız köyün serseri bir delikanlısı olan İpsiz Ali'ye aşıktır. Onunla birlikte olmak için babasına karşı gelir ve İpsiz Ali'yle birlikte kaçar, evlenir. Fadik Kız'ın başına ne gelirse bu serseri kocası yüzünden gelir; ama o hiçbir zaman Ali'yi sevmekten vazgeçmez. Genelevde çalışırken bile Ali'nin onu gelip kurtaracağı günü bekler. Fadik Kız açısından bu kötü bir sevgi olmuştur; çünkü bu sevgi ona yoksulluktan, sıkıntıdan, acıdan başka bir şey vermemiştir. İpsiz Ali'nin sevgisi ise geçici olmuştur, evlendikten kısa bir süre sonra karısını aldatmıştır, sokağa atmıştır. Bu nedenle de Fadik Kız'ın sevgisi tek taraflıdır.

“Yalan” da ise Vicdan nişanlısına aşıktır ve ondan beklediği ilgiyi göremez; çünkü bu aşk karşılıksızdır. Nişanlısı, Vicdan'ın kardeşi Vildan'a aşıktır ve pasifliğinden bunu açıklayamamıştır. Ayla Öğretmen de okul müdürüne aşıktır; fakat müdür bu durumun farkında değildir. Okul müdürü evlidir ve Ayla Öğretmen'i kızı gibi görmekte, ona zor zamanlarında destek olmaktadır. Ayla Öğretmen'in köyü bırakıp gitmesinde etkili olan ya da Vicdan'ı ölüme götüren nedenlerden biri bu karşılıksız aşk olmuştur.

“İkili Yaşam” da psikolojisi bozuk olan bir kadın vardır. Elli yaşlarında bir büyük elçinin karısı olan kadın, mutsuz evlilik yapmıştır. Kadın gittiği bir diploma töreninde bir adama aşık olur ve bunun üzerine evliliğini bitirir. İmkansız bir aşka tutulmuştur, gerçekleşme olanağı yoktur. Otele yerleşen kadın, kendi hayal dünyasında yaşamaya başlar, düşünle gerçeği hayal edemez. Sonunda da akli dengesini yitirir. Piyeste kadının kendi kendisiyle hesaplaşması ve kendini sorgulaması verilir. Bu yalnız ve güçsüz kalmış bireylerin kaçınılmaz sonudur.

“Korku” da kadın ve erkek arasında aşk vardır; ama bu aşk zaman içerisinde yerini sorunlara bırakır. Çözümü olmayan bu sorunlar da kadının erkeği öldürmesiyle sonuçlanır. Bunu yapmasındaki neden ise tek kurtuluş yolunun bu olmasıdır. Kadın adamı öldürdüğünde kahramanca bir son hazırlamış olur. Adamın da istediği zaten budur. Sonuç olarak kadın bu cinayeti aşık olduğu kişiyi kurtarmak için yapmıştır. Bu kişi ise kadına aşık değildir, onun aşık olduğu zamanlar geride kalmıştır. Kendini devrime adamasından ve devamında hiçbir kurtuluş umudunun kalmamasından sonra beklediği tek şey ölüm olmuştur.

4.2. Karşılıklı Aşk Yaşayan Kadınlar:

“Ölümü Yaşamak” ve “Atçalı Kel Mehmet” te kadınların sevgisi, diğer piyeslerden farklı olarak, eşlerine her zaman güç vermiştir. Gazal, kocası Mustafa'yı bu sevgisi sayesinde cinayet işlemekten vazgeçirir. Kocasını seven ve ona bağlı olan Gazal onun katil olmasını, hapse girmesini istemez. Ailedeki ve çevredeki insanların baskısına rağmen sonunda kocasını ikna eder. Gazal ve Mustafa arasında karşılıklı bir sevgi vardır. Bu sevgi de onlara mutlu bir son getirir. “Atçalı Kel Mehmet” te köy ağasının kızı, köydeki insanların çok önem vermediği,

ORHAN ASENA'NIN TARİHSEL OLMAYAN PİYESLERİNDE KADIN

ciddiye almadığı Mehmet'e aşık olur. Mehmet de Fatma'yı uzun zamandan beri sevmektedir. Ağa Şerif Ali, kızını ona vermeye söz vermiş olsa da bu sözü tutmaz. Mehmet'in Fatma'dan vazgeçmemesi üzerine, ona meydan dayağı attırır. Bunun arkasından Mehmet yanına arkadaşlarını alarak dağa çıkar, artık eşkıya olmuştur. Bütün köy halkı ve daha önemlisi Fatma da onun sevmektedir. Fatma piyesin başında zengin, şımarık bir kız olarak görülür. Herkesin içinde Mehmet'i aşağılar. Sonrasında ise, Mehmet'in adının günden güne yayılmasıyla, Fatma da onu sevmeye başlar. Bu karşılıklı aşk sonuçsuz kalmaz, Fatma ailesine karşı gelerek Mehmet'le evlenir. Ona duyduğu aşk, Fatma'yı cesur yapmıştır. Fatma güçlü bir kadındır, her zaman kocasının arkasında olmuştur, yeri geldiğinde öz babasına karşı da onu savunmuştur.

Aseना'nın Nazım Hikmet'in yaşamını ele aldığı "Nazım Üçlemesi" inde şairin hayatındaki aşkları da öğreniriz. Şairin aşk yaşadığı kadınlar sırasıyla Nüzhet, Piraye, Münevver, Dr. Galina ve büyük aşkı Vera'dır. Yazar bu kadınları şairin bakış açısından vermiştir. Hepsini de birleştiren nokta Nazım Hikmet'e olan sevgileridir. Nazım'ın ilk aşkı Nüzhet'tir. Nüzhet şaire tüm kalbiyle bağlıdır, onunla evlenir; fakat aradığını bulamaz. Onun istediği sevdiği adamın da tamamıyla kendisine bağlı olmasıdır. Bu noktada eksik kalan şeyler vardır; çünkü Nazım Nüzhet'i sevse de tüm kalbini ona veremez. İkisinin sevgi anlayışı farklıdır. Nüzhet Nazım'ı hayatındaki en önemli ve vazgeçilemez tek kişi olarak görür; Nazım içinse hayattaki her şey önemlidir. Bu ayrıntı şair için hayatına giren bütün kadınlarla temel sorun olmuştur. Nüzhet'ten sonra ikinci kadın, şairin hapis yıllarında evli olduğu Piraye'dir. Bu ilişkide iki taraf da beklediğini bulamaz. Uzun hapis yılları da ilişkilerini günden güne zayıflatır. Sonunda ise şairin hayatına başka bir kadının girmesiyle bu ilişki biter. Bu Kadın Münevver'dir. Münevver Nazım'a daha uygun bir kadındır; çünkü şairin aradığı cesareti ve coşkuyu içinde taşır. Münevver Nazım'la evlenir ve ondan çocuk yapar: Mehmet. Fakat kadının mutluluğu çok uzun sürmez, yine ayrılık vardır. Bu sefer ki ayrılık zorunludur; çünkü kocasının yanında kalmaya devam etmesi daha kötü sonuçlanabilir. Nazım'ın bir an önce yurt dışına çıkması gerekmektedir, Münevver de bu durumu anlayışla karşılar. Bu ayrılık da ilişkilerinin sonunu getirir. Münevver çocuğunu tek başına büyütme zorunda kalır. Münevver için oldukça zor bir hayat başlar. Kocasını artık yanında değildir, bir daha ne zaman ona kavuşacağı belli değildir. Sonrasında ise Nazım'ın başka bir kadına aşık olduğunu öğrenir. Bu başka birine olan aşk da Münevver'in kalbinde onulmaz bir yara açar ve yaşamı boyunca Nazım'ı hiçbir zaman affetmez, çocuğunu o hiç yokmuş gibi yetiştirir. Bu başka kadın Dr. Galina'dır. Nazım Rusya'ya gittiğinde hastadır, dört yıl bu kadının evinde kalır. Kendi halinde bir kadın olan Dr. Galina şaire olan sevgisiyle piyeste yerini alır. Bu ilişkide kadın diğer birlikteliklere göre daha bilinçlidir. Kendini hiçbir zaman kandırmaz, Nazım'ın bir gün hayatından gideceğini bildiği için bu ayrılığı başından kabullenmiştir. Bu yüzden de ilk adımı atan kişi kendisi olur. Bir gün bütün eşyalarını toplar, artık gidecektir.

“Dr. Galina: Gidiyorum... Ben bir küçük ara istasyondum. Eşinle yeni sevgilin arasında. Doğrusu ya, epeyce uzun kaldın bu küçük ara istasyonda.”
(Asena 1995:224)

Nazım'ın hayatındaki son kadın ise Vera'dır. Şairden yirmi yaş küçük olan Vera ilk zamanlarda sürekli Nazım'dan kaçır, onu istemez; çünkü evlidir. Belli bir zaman geçtikten sonra Vera da şaire aşık olur; fakat bir ilişkiye başlamaya cesaret edemez. Vera aşık olduğu insan ve kocası arasında uzun bir süre tercih yapamaz, içinde sürekli çatışma yaşır. Sonunda ise kocasından ayrılır ve Nazım'a gider. Nazım'ın “bu başka bir aşk “ dediği Vera'yla ilişkisi yoğun ama kısa sürer. Nazım hastadır ve iyileşme umudu yoktur. Vera için beklemekten başka yapılabilecek bir şey yoktur. Nazım Hikmet'le ilgili bu üç esere baktığımızda şu sonuca varırız: Şairin hayatına girmiş kadınlarda ortak özellikler vardır: Onların hepsi yaşamlarını Nazım'a adanmış ve onun hayatında belli dönemlerde yer almışlardır, hepsinin ilişkileri Nazım'dan kaynaklanan sebeplerle bitmiştir. Nazım Hikmet'in bakış açısından onun yaşamına baktığımızda bu durum hiç de şaşırtıcı değildir.

5. Kadın ve Annelik İlişkisi:

Asena'da anne kadın sayısı sınırlıdır. Bu kadınların birçoğu da bu konuma uygun kişiler değildir. Kimi kadınların iyi bir anne olması için şartlar elverişsizdir, kimileriye annelik vasfına sahip kişiler değildir. Sevda Şener “eş ve anne” kadın tipini ikiye ayırır:

“Özverili eş ve ana, sorumsuz kadının karşıtıdır ve toplumun kadından beklentisini yansıtır. Bu tipin kişiliğinde kadın geleneksel konumuna oturtulmuş ve bu konumun gerektirdiği niteliklerle donatılmıştır.” (Şener 2003:75)

5.1. Fedakar Anneler:

“Atçalı Kel Mehmet “ de fedakar anne tipiyle karşılaşırız. Mehmet'in annesi Elvan Ana, fakir ve yaşlı bir kadındır. Oğlunun ağaya isyan etmesinden ve bu yüzden meydanda dayak yemesinden sonra Elvan Ana çaresiz kalır. Oğlunu koruyamaz ya da onun dağa çıkmasını engelleyemez. Oğlu gittikten sonra tek başına kalır, yalnız olsa da güçlüdür. Bu savaşta oğlunu yalnız bırakmaz. Anlayışlı ve özverili bir annedir. Mehmet'in sevdiği kız Fatma hislerini ilk olarak Elvan Ana'ya açıklar. Elvan Ana'da bu durumu anlayışlı bir tavırla karşılar ve her ikisine de destek olur. Elvan Ana insana, çevresine yaklaşımıyla Anadolu'da yaşayan birçok kadının simgesidir.

“Ölümü Yaşamak” da Mustafa'nın karısı Gazal, bilinçli bir annedir. Kocasının katil olmasını istemez, kocası ailesinin başında olmalıdır. Gazal çocuğunu ve kocasını düşünerek hareket eder ve aynı tavrı kocasından da bekler. Babasız çocuk büyötmek istemediği için de aile büyükleriyle çatışmayı göze alır. Mustafa'nın

ailesi tarafından dışlansa da bütün olumsuz koşullara katlanır. Çünkü yaşamlarında bırakıp gidemeyecekleri bir çocukları vardır.

Fedakar anne tipiyle tam olarak, Asena'nın kısa oyunlarından biri "Ana" da karşılaşırız. Aslında anne fedakarlığının yanında çaresizdir de. Oğlunun, kendi düşüncesine bile çağırmadığı Ana eski bir sokak kadınıdır. Kocasından terk edilen kadın parasız bir şekilde ortada kalınca, oğlu için bu işe başlar. Okul parası, ilaç parası, kira parası, yemek parası lazımdır. Kadın tek başına olsa belki bu sıkıntılarının altından kalkabilir; ama yalnız değildir, büyütmesi gereken bir çocuk vardır. Bu koşullarda kadın çareyi fahişe olmaktan bulur, bu yolla evin geçimini sağlar. Oğlunu büyütür, okutur, evlenecek yaşa getirir. Oğlu ise evleneceği zaman annesini düşüncesine çağırmaz, annesinin yaptığı işi bildiği için ondan utanır. Evleneceği kişinin ailesine, çevresindeki herkese annesinin ölmüş olduğunu söylemiştir. Anne oğlunun bu hareketine bile kızmaz, hatta onu haklı bulur:

"Ana: Gidiyorsun!.. Yaptığın açıklama yeter bana ilişkin. " Annem Yok " demişsin, pek ala. Yokum işte. "Öldü" demişsin, pek ala, ölüyüm ben. En uygunu bu. Yeter ki sen mutlu ol. Seni uzaktan, çok uzaktan kollarım ben..." (Asena 1998:258)

Piyeste anne de oğul da suçlu değildir, ikisi de şartlara göre davranmıştır. Anne evladından başka bir tavır bekleyemez ve beklememesi gerektiğini düşünür. İçindeki kırgınlık oğluna değil her şeydedir.

5.2. Bencil Anneler:

Yazarın genç bir kızın dramı diye adlandırdığı "Yalan" da "anne ol(ama)ma" sorunsalıyla karşılaşırız. Piyeste genç bir kız olan Vicdan intihar etmiştir. Bu intiharın arkasında yatan nedenler ise ailenin çatışmasında toplanır. Eserin birinci perdesinde bu çatışmaları annenin hayali konuşmalarından dinleriz. Asena'ya göre birinci perde annenin dramıdır:

"Mesela birinci perdede Vicdan annenin çağrışımı ile gelir, onu alır geçmiş günlerine, geçmiş günlerinin yalanına götürür. Annenin hayatından birkaç sahne yaşarız. Bu sahneleri seçen de annenin suçlu muhayyilesidir. Anne adeta kendi kendisiyle yapmış olduğu bir hesaplaşma anında kızının diliyle kendini suçlar... öyleyse birinci perde annenin dramıdır. Ama aynı zamanda bu dram Vicdan'ın dramının bir bölümünü de içine alır." (Asena 1959:5)

Vicdan'ın annesi Süreyya, kızının ölümünden sonra kendini yargılamaya başlar; çünkü iyi bir anne olamamıştır. Kızıyla arasında iletişim eksikliği vardır. Kocasını genç bir erkekle aldatmaktadır. Kocasını ve kızını ise bu durumun farkındadır; ama hiçbir şey yapamazlar. İkisi de bu ilişkiyi bildikleri halde bilmiyormuş gibi görünürler. Kadın da onların bu ilişkiyi bilmediğini düşünür. Bu bozuk aile ilişkisinde Vicdan'ın intiharı herkesin kendisiyle hesaplaşmasını sağlar. Süreyya iyi bir anne olamadığını kızının ölümünden sonra, bu hesaplaşma anında fark eder ve kendini suçlar. Ama artık çok geçtir.

5.3. Çaresiz Anneler:

Fadik Kız da bir annedir; ama kötü yaşam koşullarında anne olmak bile onun için lüktür. İpsiz Ali'den bir sürü çocuğu olan Fadik Kız, kocası tarafından terk edilince çocuklarıyla sığınabileceği bir yer arar. Çocuklarını ortada koymak istemez ve bir eve hizmetçi olarak girer. Fakat bu da kurtuluş olmaz. Fadik Kız ne yaparsa yapsın kendisini bekleyen sonu değiştiremez. Yaşamını devam ettirebilme sıkıntısı içinde zaman ilerledikçe çocuklarını kaybeder, kendisi kötü yola düşer. Fadik Kız belki de iyi bir anne olabilirdi; ama ona bu fırsat verilmedi. Eserdeki bu durum günümüzde hala somut bir olgu olarak karşımızda duruyor.

5.4. Bilinçsiz Anneler:

Bir evde hizmetçi olarak çalışan Durdu Bacı'nın ezilmişliğinin anlatıldığı "El Kapısı" nda toplumsal katmanın alt tabakasındaki insanlarda anneliği görürüz. Durdu Bacı'nın çalıştığı evde kendi çocuğuyla aynı yaşta olan evin hanımının da çocuğu vardır. Evin hanımı Durdu Bacı'nın çocuğunun ağlamasından rahatsız olur; çünkü kendi oğlu güzel bir beşikte uyumaktadır ve oğlunun uyanmasını istemez. Ancak Durdu Bacı'nın oğlu gittikçe daha çok ağlamaktadır. Oğlunu uyutmaya çalışan hizmetçi kendi oğluyla evin küçük beyi arasında kıyaslama yapar. Kadının oğluna yaklaşımı farklıdır, onunla kızarak konuşur, hoş olmayan şeyler söyler. Hanımın oğluna ise bir bey gözüyle bakar. Evin küçük beyi kendi öz oğlundan daha değerlidir; bunu kadının konuşmalarından anlarız. Durdu Bacı kendi oğlu ağladığında oğluna kızar, öfkeli bir şekilde bakar. Evin küçük beyi ağladığında ise kendi çocuğunu kucağından atıp onun yanına koşar, onu sevgi sözleriyle avutmaya çalışır. Piyeste sorgulanması gereken Durdu Bacı'nın niçin böyle yaptığı değil; kendini, çocuğunu algılayış biçimidir. Durdu Bacı bir annedir; ama nasıl anne olunacağını farkında değildir. Piyeste oğluna sürekli kötü sözler söylese de okuyucu Durdu Bacı'ya kızmaz, onu yargılamaz. Kadın bilinçli olarak bu tavırları sergilemez. Onun bütün söylenmeleri aslında kendi yaşamına, yoksulluğuna, çaresizliğinedir.

6. Kendi Dünyalarında Yaşayan Kadınlar

Yazarın tiyatrolarında, kendi dünyalarında yaşayan kadınlar iletişimsizliğin bir sembolüdür. Çevrelerinde insanlar olsa bile onlar yalnızdır, kimseyle bir şey paylaşmazlar. "Geçkin Kız" da yaşı ilerlemiş birinin görücüye çıkması anlatılır. Aile kızlarının evlenmesini çok istemektedir ve bir akşam eve kızlarını görmeye doktor gelecektir. Aile bu duruma sevinse de Sabahat çok mutsuzdur. İstemediği halde bu duruma katlanmak zorunda kalır. Misafirler geldiğinde onlara rol yapar, onlarla ilgileniyormuş gibi görünür; ama kendisiyle hesaplaşması devam etmektedir. Eserde iki mekan vardır: yatak odası ve salon. Sabahat yatak odasına geçer hayallere dalar, kendi kendisine konuşur; salonda ise görücüye çıkmış gibi davranır. Sabahat'ın içinde çatışma vardır, içinden geldiği gibi davranmak ister; ama yapamaz. Sürekli kendi kendisiyle konuşur. İki ses vardır: Sabahat'ın kendi

ORHAN ASENA'NIN TARİHSEL OLMAYAN PİYESLERİNDE KADIN

sesi, olması gerektiği gibi konuşan; bir de Sabahat'ın içinin sesi, tüm hislerini açığa vuran:

“Sabahat'ın Sesi: (Kendi içinden bir yerden seslenir gibidir.) İşte bu kadar. O da tükendi sen de. Ne sıkıcı bir sessizlik... O da rahat değil. Biri girse bari içeriye. Annem, Nebahat, hatta bir kedi. Nasıl hoşuna gitti mi bari? Güzel değil mi? İtiraf et ki yakışıklı bir erkek. Dedikleri kadar, hatta dediklerinden fazla... Üstelik çok genç gösteriyor...” (Asena 1998: 242)

“Korkunç Oyun”da karı koca arasında iletişim bozukluğu vardır, ikisi de ortak noktayı bulamaz. Yaşlı Kadın, dışa dönük bir insandır, kocasıyla konuşmak, bir şeyleri paylaşmak ister. Kocası ise ölüm hazırlığındadır. İkisi de birbirini anlayamaz, bu da ikisinin hayatına yalnızlık getirir. Yaşlı Kadın, kocasının ölmeye çalışmasını bir oyun olarak görür ve onu ciddiye almaz. Karı koca sürekli birbirleriyle konuşur; ama konuşmalar arasında hiçbir tutarlılık yoktur, alakasız şeylerdir. Her ikisi de kendi dünyasına kapanmıştır, karşısındaki insanı kendi gördüğü açıdan değerlendirir.

7. Cahil Kadınlar:

Asena'da, cahil kadınları, alt tabakadan insanları işlediği piyeslerinde görürüz. Bu kadınlar karşımıza sokak kadını, hizmetçi, fabrika işçisi vb. mesleklerde çıkıyor. Genel olarak hiç biri durumundan memnun değildir. Onlara göre bu durum onların kaderidir, değişmez ya da değiştirilemez. Yapmaları gereken şey bu yaşama katlanmaktır. Hayata bu şekilde yaklaşmalarındaki temel neden ise kendilerini yetiştirecek fırsatların onlara sunulmamış olmasıdır. Eğitimi tamamlayan bir insan olaylara doğru açıdan bakabilir, sorunları daha iyi değerlendirip, daha mantıklı çözümler üretebilir. Bunun yanında eğitilmiş insanlara sunulan iş imkanları daha fazladır. Asena'nın tiyatrolarında karşımıza çıkan cahil kadınlar eğitim alamamaları yanında kendilerini geliştirecek imkanlara da sahip olmamışlardır.

Kahramanlıktan sıradanlığa geçişin öyküsü olan “Toroslardan Öteye” de Kurt Mustafa'nın karısı Haççe kendi küçük dünyasında yaşayan kasabalı bir kadındır. Kocası hapisten çıktığı zaman sevinse de kocasının tavırlarının değişmesi üzerine şaşırır kalır, hiçbir çıkarımda bulunamaz. Haççe'nin istediği kocasının eskisi gibi herkese korku saçan Kurt Mustafa olmasıdır. Kocası ise artık değişmiştir, düzgün bir insan olmaya karar vermiştir. Haççe bu değişikliğe şaşırarak eski günleri özler:

“Haççe: Herif herif, sen ötedeyken, hatta mahpustayken bile daha fazla itibarımız vardı. Hal hatır soranlarımız daha çoktu. Gelenimiz gidenimiz eksik olmazdı. Kimse de eli boş gelmezdi.” (Asena 1994:91)

Haççe için önemli kocasının eskisi gibi olmasıdır. Bir an önce eski günlere dönmek ister. Kocası işçi olarak çalışmaya İstanbul'a gideceğini söylediğinde bunu bile doğru değerlendiremez.

Esra ŞEN

“Haççe: Titresin gayri İstanbul’un zalimleri!... Titresin saçını bitmemiş yetim hakkını yiyenler! Titresin şoralarında yürek yerine para kesesi taşıyan dinsiz imansızlar, titresin.” (Asena 1994: 97)

Haççe Kadın’ın bu tavrı şaşırtıcı değildir. Ondan daha farklı bir göstermesi düşünülemez. Haççe Kadın’ın yanında diğer bölümlerde bahsettiğim Fadik Kız’ı, Ana’yı, “Kapılar” daki Kadın’ı, “El Kapısı” ndaki Durdu Bacı’yı da bu bölüme koyabiliriz.

Sonuç:

Türk Edebiyatı tarihinde “kadın, kadının toplumdaki yeri, eğitimi, kadına bakış açısı vb.” konular 19. yüzyıldan sonra görülmüştür. Fakat tam olarak sesini duyurması Cumhuriyet’in ilanından sonra, toplumu aydınlatma gibi büyük bir misyon yüklenen yazarlarımız vasıtasıyla olmuştur. Özellikle, Tanzimat’tan beri devam eden kalıplaşmış tiplerin kırılmasıyla, özgün karakterler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu özgün karakterlerin yaratıcılarından biri de Orhan Asena’dır.

Altmışlı yıllardan sonra, tiyatro yazarları, kadına ilişkin sorunları eserlerinde daha çok işlemiştir. Kadının toplumsal hayattaki, aile içindeki yerini gerçekçi bir şekilde ortaya koymak isteyen yazarlarımızdan biri olan Asena’da kadın toplumsal bir olgudur. Aynı zamanda yazarın tiyatrolarında kadın toplumun sömürü düzenini ve yozlaşmış değerlerini eleştirmeye bir araçtır. Topluma yöneltilen bu eleştiri Asena’nın bazı tiyatrolarında birey merkezli olsa da varış yeri yine toplumdur.

Toplumun çeşitli katmanlarını eserlerine konu edinen Asena piyeslerinde insanın iç dünyasını sorgulamıştır. Sorgulamayı yaparken de insan-çevre ilişkisini göz ardı etmemiştir; çünkü insan içinde bulunduğu sosyal ve siyasi şartlara hareket eder. Bu bakış açısına göre yazarın tiyatrolarında kadınlar varoluşsal açıdan yalnız değildir. Kadın tek başına bile olsa toplumun ağırlığını her zaman hissetmiştir ve buna göre davranmıştır. Hiçbir insan toplumdaki soyutlanamaz. Duyarlı bir sanatçı olan Asena da eserlerini bu gerçeğin bilincinde vermiştir.

Kaynaklar:

- ASENA, Orhan, (1962), *Yalan*, Dernek Yayınları, Ankara.
..... (1966), *Fadik Kız*, Kent Yayınları, İstanbul.
..... (1979), *Atçalı Kel Mehmet*, Şiir Tiyatro Yayınları Dizisi 5, Ankara.
..... (1983a), *Korku*, Adam Yayınları, İstanbul.
..... (1983b), *Murtaza*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
..... (1995), *Nazım Üçlemesi*, İlke Yayınları, Ankara.
..... (1994a), *Toroslardan Öteye*, İlke Yayınları, Ankara.
..... (1994b), *Ayla Öğretmen*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
..... (1998), *Kısa Oyunlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ORHAN ASENA'NIN TARİHSEL OLMAYAN PİYESLERİNDE KADIN

- (2000), *Ölümü Yaşamak*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- NUTKU, Hülya, (1998), *Cumhuriyet'in 75. Yılında 75 Yılın Tanığı Bir Yazar: Orhan Asena*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ŞENER, Sevda, (1972), *Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan (1923-1972)*, A.Ü., DTCF Yayınları, Ankara.
- (2003), *Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu*, Alkım Yayınları, İstanbul.